

УДК 378.147:174

Без'язичний Б.І., Худякова В.Б., Довбій О.П.
Харківська державна академія фізичної культури
Гіль Ю.Б.
Харківський національний університет
будівництва та архітектури

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Анотація. У даній статті розглядаються основні концептуальні підходи: компетентнісний, гуманістичний, аксіологічний, системний, синергетичний, особистісно-діяльнісний, деонтологічний, акмеологічний. Аналізується зміст підходів, даються їх характеристики та формулюються завдання, які вирішуються кожним з них. Підкреслюється важливість комплексного використання методологічних підходів до формування етичної компетентності при підготовці майбутнього вчителя для оптимізації зазначеного процесу.

Ключові слова: компетентність, особистість, вчитель, методологічний підхід.

Аннотация. Безъязычный Б. И., Худякова В. Б., Довбий А. П., Гиль Ю. Б. *Методологические подходы к формированию этической компетентности будущего учителя физической культуры.* В данной статье рассматриваются основные концептуальные подходы: компетентностный, гуманистический, аксиологический, системный, синергетический, личностно-деятельностный, деонтологический, акмеологический. Анализируется содержание подходов, даются их характеристики и формулируются задачи, которые решаются каждым из них. Подчеркивается важность комплексного использования методологических подходов к формированию этической компетентности при подготовке будущего учителя для оптимизации указанного процесса.

Ключевые слова: компетентность, личность, учитель, методологический подход.

Annotation. B. I. Bezъazychnyy, V. B. Khudyakova, Dovbii A.P., Y. B. Ghil. *Methodological approaches to the formation of ethical competence of future teacher of physical culture.* In this article, the authors consider the existing conceptual approaches to solving this problem. Analysis of pedagogical and sociological literature has allowed to allocate competence, humanistic, axiological, systemic, synergistic, student-activity, deontological and akmeological approaches. The authors note that these approaches are making a unique contribution to the training of future teachers in general. Particular attention is paid to detail characteristic of methodological approaches and the formulation of problems to be solved by each of them. The authors conclude that in order to optimize the process of formation of ethical competence of future teachers of physical training must be comprehensive utilization of all these approaches. Only under this condition may meet the ever increasing requirements that apply to the modern professional. The ethical dimension of teacher activity is one of the decisive factors that influence the process of pedagogical communication and determines its outcome. Ethical competence of the teacher of physical culture as a set of ethical and professional and ethical knowledge, skills and abilities not only allows students to develop physically, but also to carry out educational tasks, to form students' human values and moral qualities. From this perspective, ethical competence should be regarded as the most important component of professional competence of future teachers of physical culture.

Keywords: competence, personality, teacher, methodological approach.

Постановка проблеми. Успіх навчання та виховання молодого покоління визначальним чином залежить від особистості вчителя, вплив якого на молоду душу становить «ту виховну силу, яку не можна замінити ні підручником, ні моральними сентенціями, ні системою покарань і заохочень» (К. Ушинський). Моральне, духовне, правове, фізичне оздоровлення суспільства вимагає підвищеної уваги до підготовки вчителя відповідно до норм професійної етики.

Ураховуючи вимоги до сучасного вчителя, у тому числі вчителя фізичної культури, які визначено в Законі України «Про вищу освіту», і здобутки сучасної теорії й методики професійної освіти, необхідно розглянути існуючі концептуальні підходи до формування етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливим внеском у розробку компетентнісного підходу до проблем сучасної освіти є доробок Федерального статистичного департаменту Швейцарії та Національного центру освітньої статистики США та Канади, якими було започатковано програму «Визначення та відбір компетентностей: теоретичні та концептуальні засади» («DeSeCo»).

Проблема компетентнісного підходу до навчання є об'єктом підвищеної уваги як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. На підставі відбору ключових компетентностей в Австрії, Бельгії, Німеччині, Фінляндії та Нідерландах вітчизняні дослідники (В. Андрущенко, В. Войтов, О. Локшина, О. Овчарук, М. Степко, П. Хобзей та інші) узагальнили класифікацію головних груп компетентностей, серед яких є соціальні компетентності, що пов'язані з оточенням, соціальною діяльністю особистості й виявляються в здатності до співпраці, активності, мобільності в різних соціальних умовах, у комунікативних навичках, у соціальних і громадянських цінностях і вміннях. Аналіз праць вітчизняних і зарубіжних авторів (Г. Балл, М. Бахтін, І. Бех, В. Біблер, І. Зязюн, К. Роджерс, В. Соловійов, М. Хайдеггер

та інші) дає можливість обґрунтувати поняття «етична компетентність учителя фізичної культури» на гуманістичних засадах. Теоретико-методологічні засади аксіологічної проблематики в освіті досліджуються багатьма вченими (І. Бех, Б. Гершунський, І. Ісаєв, І. Зязюн, В. Сластьонін, Н. Ткачова, Г. Чижаківа, Г. Щедровицький та інші), які розглядають аксіологічний підхід до підготовки майбутніх учителів як такий, що забезпечує фундамент їхньої моральності.

Формулювання цілей роботи. *Мета дослідження:* розглянути основні методологічні підходи, на базі яких формується етична компетентність майбутнього вчителя фізичної культури.

Методи дослідження: аналіз педагогічної, соціологічної та довідкової літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. В результаті проведеного аналізу нами визначено основні методологічні підходи до формування етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури: компетентнісний, гуманістичний, аксіологічний, системний, синергетичний, особистісно-діяльнісний, деонтологічний, акмеологічний.

Звернення до *компетентнісного підходу* зумовлено тим, що саме компетентність є важливішим показником фахової компетентності, готовності вчителя до здійснення різних видів професійної діяльності.

Безперечні переваги компетентнісного підходу вже визнано в освітніх системах економічно розвинених країн через той факт, що саме наявність компетентностей дозволяє особистості, зокрема майбутньому фахівцеві, практично оперувати здобутими знаннями, застосовувати їх упродовж життя й професійної діяльності [5]. Компетентнісний підхід до професійної освіти відповідає як соціальним очікуванням у сфері освіти, так й інтересам учасників освітнього процесу.

Під компетентнісним підходом до формування етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури ми розуміємо єдину систему визначення цілей, відбору змісту, організаційного й технологічного забезпечення зазначеної компетентності на основі виділення спеціальних, загальних і ключових компетенцій, що сприятиме підвищенню рівня професіоналізму й результативності виконання професійних обов'язків відповідно до соціального замовлення на навчання й виховання молодого покоління. Виходячи з цього, можна сформулювати функції компетентнісного підходу:

- чітке визначення номенклатури й логіки розвитку значущих у професійному плані спеціально структурованих етичних знань, умінь, ставлень, що відповідають сучасним поняттям «професійна компетентність», «етична компетентність учителя фізичної культури»;
- визначення орієнтирів у конструюванні змісту процесу формування досліджуваного феномену;
- на основі визначення ключових, загальних і спеціальних професійних компетенцій більш точної й діагностично вираженої системи виміру рівня етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури на всіх етапах його професійної підготовки.

Компетентнісний підхід розглядаємо не тільки як засіб оновлення змісту педагогічної освіти, але і як механізм його узгодження з вимогами сучасності. Він вносить сутнісні корективи в організацію процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури, підсилює його як практико-орієнтовну, так і виховну складові.

Ми поділяємо позицію науковців [1] стосовно того, що компетентнісний підхід дає можливість формувати якісно нову модель підготовки спеціаліста, затребувану суб'єктами педагогічної освіти (студентами, викладачами), користувачами освітніх послуг (учнями та їхніми батьками) і сучасним суспільством. Таку модель, вважають учені, можна віднести до соціально-особистісної, тобто такої, що відповідає замовленням особистості, яка отримує педагогічну освіту; соціуму, якому потрібні компетентні педагогічні кадри; і державі, здатній на цій основі забезпечити якісну освіту, що відповідає світовим стандартам.

Етична компетентність учителя фізичної культури як сукупність етичних і професійно-етичних знань, навичок і умінь дає змогу не тільки розвивати учнів фізично, а й виконувати виховні завдання, формувати в школярів загальнолюдські цінності й моральні якості.

Отже, компетентнісний підхід до формування етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури передбачає його професійну підготовку, орієнтовану на засвоєння етичних і професійно-етичних знань, умінь і особистісних якостей, важливих для визначення характеру мети й завдань його майбутньої педагогічної діяльності, спрямованої на формування фізично досконалих, соціально активних, морально стійких, відданих Україні громадян.

Гуманістичний підхід як логічна похідна сучасної гуманістичної парадигми педагогічної освіти виступає системоутворювальним фактором професійної підготовки майбутнього вчителя фізичної культури в цілому й формування його етичної компетентності зокрема. Гуманістичний підхід у педагогіці передбачає визнання унікальності учня (студента) як цінності, «відкритість» взаємодії суб'єктів освітнього процесу.

Уточнимо суть наведених вище положень.

1. Індивідуальна основа кожної окремої людини (студента) самоцінна й не може бути тотожна жодній іншій; вона має внутрішній світ, який складається з потреб різного рівня, психологічних і фізіологічних особливостей, індивідуальних здібностей і задатків, які, якщо будуть реалізовані й підтримані, розвинуться повною мірою; справжній розвиток людини полягає в розвитку її індивідуальної основи через позитивну самореалізацію особистості.

Людина перебуває в бутті й усвідомлює своє буття; людина пізнає саму себе, світ, який її оточує, і свою взаємодію з цим світом; цілісне пізнання світу можливе лише за активізації як інтелектуальних, так і інтуїтивних особливостей людської свідомості.

Людина безперервно діє в цьому світі. Це може бути практична дія в реальному предметному середовищі, а

може бути розумова, мисленнєва дія в «смисловому полі», в уявному образі світу.

2. У кожний момент життя людина (студент) здатна діяти без примусу, вільно й відповідально; свобода людини як вибіркова, творча активність свідомості можлива лише через прийняття відповідальності за реалізацію власних рішень.

Людина прагне осмислення свого життя; сенс життя не можна нав'язати людині зовні; смислоутворюючими є як особистісні особливості окремої людини, так і соціокультурні цінності того середовища, у якому вона розвивається.

3. Людина відкрита для рівноправної взаємодії з іншими людьми й зовнішнім світом; трансценденція дозволяє їй вийти за межі власного егоцентризму й самоізоляції; людина здійснює сама себе через знаходження в іншій людині позитивного безумовного поповнення своєї істоти [4].

Важливими для сучасного розуміння гуманістичного підходу є неогуманістичні ідеї, які висувалися на зламі ХІХ–ХХ століть, громадський рух за «нове виховання»: педоцентризм (К. Вентцель, М. Монтессорі), соціально-педагогічні новації (А. Макаренко, С. Френе, С. Шацький), педагогіка взаємодії (Г. Шаррельман), антропософська освіта (Р. Штайнер).

У загальній системі ідей неогуманізму принциповими для формування етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури є:

- цілісний розвиток задатків і здібностей студента (виявлення й удосконалення в тісній єдності інтелектуальної, емоційно-чуттєвої й вольової сфер як викладача, так і студента та їхньої єдності);
- особистісна орієнтація: урахування унікальності особистості студента, його ресурсних можливостей, морально-духовного потенціалу; він послідовно розвиває в собі особистість, усвідомлює, як він це робить, для того, щоб у майбутньому кожний його вихованець також бачив у самому собі особистість, вважаючи себе такою; прагне того, щоб кожний вихованець бачив особистість у кожній людині навколо себе;
- гуманістичний стиль взаємодії викладачів зі студентами;
- засвоєння етичної основи загальнолюдських цінностей і національної культури, опора на принципи й норми професійної етики.

Для формування етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури є неприпустимим розгляд явища гуманізації через будь-який окремий аспект. З огляду на це гуманізація процесу формування етичної компетентності студентів має бути пов'язана з:

- покращенням морально-етичного клімату в навчальному закладі;
- демократизацією процесу професійної підготовки;
- гуманітаризацією освіти, засвоєнням загальнокультурних, духовних цінностей.

У центрі гуманізації процесу формування етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури стоїть завдання розвитку нового педагогічного мислення професорсько-викладацького складу, що ґрунтується на прийнятті таких фундаментальних ідей:

- ідея необхідності розгляду буття людини через її взаємодію з природою, активність людини щодо перетворення природи має нести моральний потенціал;
- ідея гуманізації людської свідомості: прилучення до загальнолюдських цінностей; утвердження цінностей гуманістичної культури й принципів нового, глобального гуманізму; досягнення відкритості індивідуального особистісного розвитку й цілісності особистості; формування комунікабельності, тяжіння до духовності;
- ідея гуманітаризації педагогічного мислення: насичення його гуманітарними знаннями, виділення й акцентування гуманітарної компоненти у фахових дисциплінах;
- ідея толерантності (терпимість) стосовно ідейно-політичних, світоглядних, релігійних, духовно-культурних розбіжностей людей, прагнення втримати в межах культури й цивілізації природну суперечливість людських інтересів, вирішувати конфлікти між суб'єктами педагогічного процесу на підставі компромісу (консенсусу);
- ідея етнокультурної самоідентифікації особистості, подолання соціокультурного маргіналізму, створення передумов для загальнолюдської солідарності та взаєморозуміння.

На підставі перерахованих філософсько-педагогічних ідей, процес формування етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури з позицій гуманістичного підходу можна осмислити з декількох позицій:

- як наявність у викладачів і розвиток у студентів гуманістичного розуміння й ставлення до себе, інших і світу, заснованого на діалогічній концепції культури в процесі засвоєння загальних, психолого-педагогічних і фахових дисциплін за умови поглиблення етичної спрямованості їх змісту;
- як створення етико-гуманітарного середовища у ВНЗ, під яким розуміється сукупність освітньо-виховних, духовно-моральних, інформаційних, кадрових, матеріальних умов життя навчального закладу, створюваних демократичним, людино- й природоцентристським управлінням, певною морально-психологічною атмосферою, яка підкріплена комплексом заходів організаційного, методичного, психологічного характеру.

Перехід до гуманістичної освітньої парадигми зумовлює поширення аксіологічного підходу в освіті, оскільки в контексті гуманістичної педагогіки людина розглядається як найвища соціальна цінність.

З огляду на універсальний характер цінності є предметом міждисциплінарного дослідження. Проте їхні основи висвітлюються передусім у філософії. Аксіологія (грецьк. *axia* — цінність, *logos* — слово, вчення) визначається як філософське дослідження природи цінностей [10, с. 11]; як філософська дисципліна, що займається дослідженням цінностей як сенсоутворювальних засад людського буття, що задають спрямованість і вмотивованість людському життю, діяльності та конкретним діям і вчинкам [3, с. 26].

Згідно з аксіологічним підходом, людські діяння можуть бути осмислені лише у співвіднесенні з цінностями (благами), якими визначаються норми й цілі поведінки людей. Цінності розглядаються не тільки як предмети, явища та їхні властивості, що потрібні людям певного суспільства й окремі особистості як засоби задоволення потреб, але й як ідеї, спонукання у вигляді норми й ідеалу.

До цінностей суспільства належать лише ті позитивно значущі явища та їхні властивості, що пов'язані із соціальним прогресом. Постійними на різних етапах розвитку людського суспільства є такі цінності, як життя, здоров'я, любов, освіта, праця, творчість, краса тощо. Вони несуть у собі гуманістичне начало й тому витримали перевірку в практиці світової історії.

Вивченням педагогічних цінностей, ціннісних підходів у навчанні та вихованні з позицій визнання самоцінності людини та цінності освіти займається окрема галузь педагогічного знання – педагогічна аксіологія. Предметом педагогічної аксіології є формування ціннісної свідомості, ціннісного ставлення, ціннісної поведінки особистості [8, с. 99].

Сенс аксіологічного підходу може бути розкритий через систему аксіологічних принципів, до яких належать: рівноправ'я всіх філософських поглядів у рамках єдиної гуманістичної системи цінностей; рівнозначність традицій і творчості, визнання необхідності вивчення й використання учень минулого та можливості відкриття в сьогоденні й майбутньому; рівність людей, діалог.

Важливість аксіологічного підходу зумовлена тим, що він забезпечує формування й трансляцію ціннісної матриці професійної підготовки майбутнього вчителя, сприяє розв'язанню в процесі формування його етичної компетентності проблеми співвідношення між декларованими морально-етичними цінностями професійної діяльності педагога й тими, що виступають реальною спонукальною силою професійного становлення майбутнього фахівця. Зазначений підхід дає можливість побудувати процес формування етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури на основі гуманістичних цінностей взаємодії між суб'єктами педагогічного процесу навчального закладу, співробітництва, формування в студентів свідомого прагнення діяти на етичних засадах, дотримуючись етичних норм, загальнолюдських цінностей; озброїти студентів знаннями, морально-ціннісними орієнтаціями професійно-педагогічної діяльності в умовах динамічних соціальних змін, сформувати в майбутніх педагогів персональні системи моральних цінностей, які найбільшою мірою відповідатимуть їхнім індивідуальним потребам, професійним і життєвим цілям і соціальному призначенню вчителя фізичної культури, стимулюючи набуття ними досвіду морально-етичної діяльності й поведінки, а також створюючи оптимальні умови для морально-етичного саморозвитку й самоактуалізації в процесі професійного становлення [6, с. 126-146].

У загальнонауковому значенні *системний підхід* визначається як напрям методології спеціально-наукового пізнання та соціальної практики, в основі якого лежить дослідження об'єктів як систем. Системний підхід сприяє адекватній постановці проблем у конкретній науці та виробленню ефективної стратегії їх вивчення. Він орієнтує дослідження на розкриття цілісності об'єкта та механізмів, що її забезпечують, на виявлення різних типів зв'язків складного об'єкта та зведення їх в єдину теоретичну картину.

У його основу покладено принцип цілісності досліджуваного об'єкта, тобто вивчення його складових як єдиного цілого, єдиної системи. Зазначений принцип ґрунтується на тому, що ціле має властивості, відсутні в його окремих частинах. Властивість об'єкта як цілісної системи не зводиться до суми властивостей його окремих елементів чи підсистем, а визначається специфікою його структури, особливими системоутворювальними, інтегративними зв'язками між його компонентами. У результаті взаємодії компонентів і їх об'єднання в більші одиниці з'являються нові властивості, які не відзначалися на попередньому рівні організації.

Системний підхід ґрунтується також на відомому законі взаємозв'язку та взаємозумовленості явищ у світі й суспільстві та потребує аналізу досліджуваних явищ й об'єктів не лише як самостійних систем, а і як підсистем певної більшої системи (надсистеми), тобто виявлення різноманітних зв'язків не тільки в середині досліджуваного об'єкта, а й у його відносинах із зовнішнім середовищем. Підсистема становить собою сукупність елементів, які об'єднані єдиним процесом функціонування та при взаємодії реалізують певну функцію чи операцію, що необхідні для досягнення поставленої перед системою мети. Надсистемою називають систему вищого рівня ієрархії, у яку досліджувана входить як складова частина.

Системний підхід як загальнонаукова, міждисциплінарна, методологічна концепція забезпечує: широку пізнавальну реальність у дослідженні об'єкта; схеми пояснення, в основі яких лежить пошук конкретних механізмів цілісності об'єкта й виявлення типології його зв'язків; розуміння можливості розчленовувати складний об'єкт на підпорядковані підструктури на основі виділення «одиниці» аналізу [6, с. 22-81]. З огляду на це системний підхід дає можливість розглядати процес формування етичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури як складну динамічну систему, визначити особливості її складових, пізнати характер і механізми зв'язків між ними й на цій основі вибудувати модель науково-методичного забезпечення вказаної системи, що сприятиме оптимальному досягненню запланованого результату.

Системний підхід сприяє також правильному моделюванню й прогнозуванню перебігу процесу формування етичної компетентності студентів у процесі їхньої професійної підготовки, адже дає можливість розглядати вказаний процес в єдності його структурних і функціональних компонентів (мета системи; управлінська підсистема, зокрема педагог; підсистема, яка управляється, зокрема студент; взаємодія й взаємини цих підсистем; зміст діяльності системи; засоби, що забезпечують роботу системи; методи роботи системи; продукти роботи системи), що відповідає цілям конструювання за схемою: постановка мети, яку повинна забезпечувати система; визначення функцій, що забезпечує досягнення мети; пошук і створення технічного забезпечення системи [9].

Одним із ключових принципів *синергетичного підходу* є наявність у системах процесів самоорганізації, які є закономірними для всіх явищ, процесів і подій буття. Під самоорганізацією розуміють процеси спонтанного впорядкування, виникнення й еволюції структур у відкритих нелінійних середовищах (системах); упорядкування системи за рахунок дії її складових, тобто певних внутрішніх законів, можливостей, сил. Якщо поглянути на самоорганізацію з позицій суспільних і гуманітарних наук, то під нею розуміють самоздійснювані процеси соціального регулювання в складних соціальних системах, які передбачають якісне й структурне перетворення певної об'єктивної реальності. Соціальна самоорганізація виникає як результат цілеспрямованих індивідуальних дій у межах більш широких соціальних систем і процесів. Тобто самоорганізація – це процес, у якому створюється й відтворюється система, що має високий рівень складності й велику кількість елементів, зв'язки між якими мають не жорсткий характер, а характер імовірного розвитку [6].

Більш детально процес самоорганізації можна розкрити за допомогою ключових положень синергетики, якими є відкритість (характеристика соціальної системи, яка вказує на наявність певних обмінних зв'язків між нею та навколишнім середовищем); нестійкість (вказує на стан готовності системи до змін і момент вибору їх напрямку); нелінійність (як невідповідність цілого, тобто системи, простому об'єднанню частин, які увійшли до нього та як нееквівалентність минулої системи її майбутньому).

Синергетичний підхід як напрям методології дослідження, в основі якого лежить розгляд феноменів самоорганізації й еволюції складних систем, у результаті яких у системі можуть з'явитись якості, якими не володіє жоден зі складників, дає можливість розробити систему формування етичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури як відкритої систему, що здійснює обмін інформацією з іншими системами; забезпечити перехід від організації до самоорганізації студентами процесу формування етичної культури (тобто до морального професійного самовдосконалення студентів). Для процесу формування етичної компетентності майбутніх учителів як цілісної системи, що саморозвивається, характерні флуктуації (відхилення від траєкторії), що наближують систему до точки біфуркації. Це зумовлює необхідність здійснювати повернення в процесі формування етичної компетентності студентів до першоджерел, переосмислення результатів розвитку системи, внесення корективів у досліджуваний процес на основі рефлексивно-регулятивної діяльності.

Використання *деонтологічного підходу* до поведінки педагога передбачає дослідження її нормативності відповідно до узагальненої системи принципів, норм, вимог, яким повинна відповідати поведінка педагога в умовах професійної діяльності. Деонтологічна норма як «смилообраз» належного в діяльності й поведінці педагога несе в собі досвід раціонального орієнтування в професійному просторі й сприяє адаптації до істотних закономірностей життєдіяльності педагогічного середовища. Регулюючи зовнішнє виявлення поведінки представників педагогічної професії, деонтологічні норми самі існують не в зовнішньому соціальному світі, а в першу чергу у свідомості педагога. Становлячи зміст його внутрішнього життя, вони спроектовані на внутрішній простір індивідуального «я» й існують у ньому, поєднуючи між собою внутрішній і зовнішній світ єдиними нормативними зв'язками [2].

Теоретичним підґрунтям педагогічної деонтології як науки про професійну поведінку вчителя є педагогічна етика, яка виступає базовою складовою формування професіоналізму й компетентності сучасного вчителя. Саме через професійну етику конкретизуються загальнолюдські принципи моралі відповідно до умов професійної діяльності, регулюються моральні взаємини людей у суспільно-професійній сфері життя, що пов'язано з об'єктивною необхідністю безперервного процесу продукування матеріальних і духовних цінностей.

Звернення до деонтологічного підходу до формування етичної компетентності майбутніх учителів фізичної культури зумовлюється тим, що вказаний підхід дає можливість розглянути цей процес як систему вимог професійного й особистого порядку, висвітлити етичну сторону поведінки педагога з позицій належного, розглядає поведінку студента у різних видах діяльності через поняття повинності, належного ставлення майбутнього фахівця до учасників педагогічного процесу (учнів, батьків, колег та ін.), до професійної праці. Адже, як слушно зазначає М. Васильєва, якщо етика розкриває суть обов'язку, то деонтологія розкриває специфіку його реалізації в конкретних видах взаємин суб'єктів педагогічного процесу. Саме в деонтології найбільш яскраво знаходить вираження зв'язок моральних і професійних компонентів у поведінці та діях фахівця [6, с. 278-307].

В *особистісно-діяльнісному підході* особистісний і діяльнісний аспекти утворюють нерозривну, єдину інтеграцію, спрямовану на саморух, самозростання й у підсумку на самореалізацію можливостей особистості. Особистісно-діяльнісний підхід характеризується ціннісним ставленням, позитивними можливостями особистості в діяльності; включенням особистісного досвіду молодого людини, який містить знання, уміння, цінності та настанови, до навчально-виховного процесу.

З позиції цього підходу діяльність людини є процесом, у якому здійснюються переходи між полюсами суб'єкт-об'єкт, тобто відбувається перехід об'єкта в його суб'єктивну форму й разом із цим у діяльності здійснюється також перехід в об'єктивні результати.

Специфічна особливість людської діяльності полягає в тому, що вона свідомо та цілеспрямована. У ній і через неї людина реалізує свої цілі, об'єктивує задуми в перетворюваній нею діяльності. Разом із цим об'єктивний зміст діяльності входить визначальною основою в психіку індивіда. У діяльності та через діяльність індивід самореалізується та самостверджується як суб'єкт (у своєму ставленні до об'єктів ним створених) і як особистість (у своєму ставленні до інших людей, на яких він впливає своєю діяльністю та з якими він через неї вступає в контакт). Значення діяльності в тому й полягає, що в ній і через неї встановлюється дієвий зв'язок між людиною та світом, завдяки якому буття виступає як реальна єдність і відбувається взаємопроникнення суб'єкта й об'єкта.

Особистісно-діяльнісний підхід дає можливість, з одного боку, урахувати особистісно-індивідуальні особливості

кожного студента для розробки індивідуальної освітньої траєкторії в процесі формування його етичної компетентності, з іншого, – забезпечувати активність майбутнього фахівця в процесі професійної підготовки, що в контексті розв'язання досліджуваної проблеми набуває особливого значення, адже формування етичної компетентності потребує не лише засвоєння знань про етичні норми й категорії, а й активне присвоєння їх і втілення в майбутній професійній діяльності. Отже, за умови особистісно-діяльнісного підходу забезпечується спрямованість студентів як суб'єктів педагогічного процесу на вияв активності, де з усієї різноманітності видів професійної діяльності вчителя виокремлюється їх моральна сторона, з усіх видів спонукань – специфічно моральні мотиви: гуманне ставлення до вихованців, бажання творити добро, підкорення почуттю обов'язку, прагнення здійснювати певні ідеали.

Необхідність звернення до *акмеологічного підходу* для забезпечення успішності формування етичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури пояснюємо тим, що кінцевою метою вказаного процесу вважаємо прагнення студента до досягнення акме в професійно-етичній самореалізації особистості студента, яку розглядаємо як максимальне розкриття його морально-етичного потенціалу, сходження його до духовності. Максимальне повне розкриття та використання внутрішнього потенціалу майбутнього фахівця в професійному становленні відбувається в процесі розвитку та саморозвитку. Цінним є те, що в процесі особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя відбувається не лише розкриття його внутрішнього потенціалу, але й примноження. Примноження особистісного-професійного потенціалу майбутнього вчителя характеризують такі ознаки: розширення кола пізнавальних інтересів, домінування потреб самореалізації, зацікавленість прийомами самоосвіти, підвищення рівня педагогічної майстерності, розвиток процесів самості. Для нас також є важливим положення про те, що розвиток акме залежить від здатності майбутнього вчителя набувати стійкі вміння досягати оптимальної вершини особистісно-професійного розвитку не лише в процесі фахової підготовки, але й підтримувати рівень сформованості вмінь протягом усього життя [7].

Конкретними положеннями акмеологічного підходу, які поглиблюють розуміння суті професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя, у тому числі його етичної компетентності, є такі: досягнення професійного акме вчителя залежить від розвитку продуктивної «Я»-концепції (самопізнання, самосприйняття, рефлексія, самоідентифікація, самовизначення, самообмеження); переведення потенційних можливостей в актуальні вимагає актуалізації сутнісних сил людини (розкриття, розгортання сутнісних сил, самопрогнозування), які можуть виявлятися як самостійно, так і за умови акмеологічної підтримки; досягненню оптимуму (стан самозабезпечення) в педагогічній діяльності сприяють самопрогнозування, самоорганізація, самоуправління або самоменеджмент; якість самовдосконалення майбутнього вчителя залежить від здійснення зворотного зв'язку, який відбувається в процесах самомоніторингу, самокоригування, саморегуляції, самоконтролю, самооцінювання; однією з акме-вершин майбутнього вчителя необхідно вважати саморозвиток; гармонія між особистісно-професійним зростанням і соціальним статусом майбутнього вчителя підтримується процесами самовираження, самопрезентації, самоствердження [7].

ВИСНОВКИ. Таким чином, розглянуті концептуальні підходи до формування етичної компетентності майбутнього фахівця фізичної культури при їх комплексному застосуванні забезпечать оптимізацію зазначеного процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антипова В. М. Компетентностный подход к организации дополнительного педагогического образования в университете / В. М. Антипова, К. Ю. Колесина, Г. А. Пахомова // Педагогика. – 2006. – № 8. – С. 57–62.
2. Васильева М. П. Теория педагогической деонтологии : монография / М. П. Васильева. – Х. : ППВ «Новое слово», 2003. – 216 с.
3. Всемирная энциклопедия : Философия / [главн. научн. ред. и сост. А. А. Грицанов]. – М. : АСТ ; Мн. : Харвест, Современный литератор, 2001. – 1312 с.
4. Губа А. В. Управлінська культура майбутнього менеджера освіти : [монографія] / А. В. Губа. – Х. : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2007. – 258 с.
5. Кічук Н. В. Компетентність саморозвитку майбутнього фахівця: особистісно орієнтовані технології формування у вищій школі / Н. В. Кічук // Науковий вісник Миколаївського державного університету. Педагогічні науки : зб. наук. праць. – 2006. – Вип. 12. – Т. 1. – С. 80–87.
6. Naukovi pidhodi do pedagogichnih doslidzhen : kol. monograf. / [red. V. I. Lozovoyi]. – H. : Vid-vo A. P. Virovets «Apostrof», 2012. – 348 s.
7. Ribalko L. S. Metodologo-teoretichni zasady profesijno-pedagogichnoyi samorealizatsiyi maybutnogo vchitelya (akmeologichnij aspekt) : monografiya / L. S. Ribalko. – Zaporizhzhya : ZDMU, 2007. – 442 s.
8. Slastenin V. A. Vvedenie v pedagogicheskuyu aksiologiyu / V. A. Slastenin, G. I. Chizhakova. – M. : Akademiya, 2003. – 192 s.
9. Slesik K. M. Sistema formuvannya etichnoyi kulturi uchniv osnovnoyi shkoli u protsesi navchannya gumanitarnih predmetiv : dis. ... doktora ped. nauk : 13.00.09 / Slesik Katerina Mitrofanivna. – H., 2014. – 624 s.
10. Filosofskiy slovar / [pod red. I. T. Frolova]. – 6-e izd., pererab. i dopoln. – M. : Politizdat, 1991. – 559 s.